

Helse- og omsorgsdepartementet

Vår saksbehandler
Eli-Karin Flagtvedt

Kopi til

Vår dato
07.04.2022

Vår referanse

Deres referanse
22/992-

Unio takker for invitasjon til å gi innspill til regjeringens folkehelsemelding i 2023. Unios forbund representerer mange ansatte i våre velferdsyrker, som har stor betydning for folkehelsen. Ansvar for folkehelse er bredt og rommer ulike yrkesgrupper innenfor helse- og utdanningssektorene. Vi viser til innspill fra flere av våre forbund.

Regjeringens ambisjoner innenfor helseområdet

I invitasjonen skriver departementet at forebygging og helsefremmende arbeid må skje på alle samfunnsområder, og at å utjevne sosiale forskjeller er viktig for å fremme den norske folkehelsen.

Unio støtter regjeringens ambisjoner innenfor helseområdet. Vår politiske plattform slår fast at Unio skal bidra til å oppnå bærekraftsmålet om å sikre god helse og fremme livskvalitet for alle. Gode helse-, omsorgs- og sosialtjenester er bærebjelker i velferdssamfunnet. Unio mener at Norge skal ha et offentlig finansiert helsevesen som sikrer befolkningen gode, effektive og likeverdige tjenester. Vi mener at forebyggende helsearbeid bør forsterkes, og at dette i seg selv vil fremme en bedre folkehelse.

Sosial ulikhet i helse

Departementet spør hvordan ulike aktører på alle nivå kan bidra til å redusere sosiale ulikheter i helse. Dette er et stort og komplisert spørsmål, som det neppe finnes ett enkelt svar på. Tvert om henger dette sammen med hvordan samfunnet greier å utjevne sosial ulikhet på andre samfunnsarenaer. Å forebygge sosial ulikhet i helse tar tid, og vi må starte tidlig. Blant annet må gode vaner og sunn livsstil starte allerede i barnehagen og skolen. Skoler og barnehager må bemannes av personell med tilstrekkelig og adekvat kompetanse, og personellet må ha gode støttefunksjoner rundt seg for å ivareta hele barnet og eleven.

Fysisk eller psykisk uhelse må avdekkes tidlig og følges opp raskt, og her er godt utbygde helsestasjoner og skolehelsetjeneste viktig. For å lykkes med helsefremmende og forebyggende arbeid, må kommunehelsetjenesten styrkes og samarbeid på tvers av etatene i kommunene må prioriteres.

Det finnes en god del forskning om sammenhengene mellom utdanning og helse. Sammenhengene er svært komplekse. I rapporten [Utdanning og helseulikheter](#) fra 2008 viser Jon Ivar Elstad hvordan utdanning påvirker hvilke levekår mennesker lever under gjennom livsløpet. På denne måten bidrar utdanningen til å bestemme hvilke helsebelastende eller helsefremmende forhold personene utsettes for. I tillegg bidrar utdanning i utviklingen av psykologiske ressurser, som igjen påvirker individets mulighet for god helse.

De helsemessige konsekvensene av skolen for barn og ungdommer blir ofte sett i lys av hva skolen gir elevene av kunnskaper om helse, sykdom, risiko, av vaner, oppmuntring til sunne atferdsmønstre og av kroppslig utvikling, for eksempel i kroppsøvingstimene. Utdanning kan bidra til at man er mer mottakelig for helseopplysninger og bruk av helsetjenester. Utdanning kan dessuten være en form for kunnskapsmessig ressurs ved at det styrker kompetansen og evnen til å tilegne seg kunnskap.

Den kommende meldingen om folkehelse må adressere den tette koblingen mellom utdanning og folkehelse. Ikke minst mener vi det må rettes oppmerksomhet mot frafall i videregående opplæring og fremtidige helseutfordringer. Vi vet at bestått videregående opplæring har betydning for tilknytning til arbeids- og samfunnslivet, og for den enkeltes helse. Det har gjennom en årrekke vært satset på tiltak for å øke gjennomføringen i videregående opplæring, senest i Meld. St. 21 (2020-2021) *Fullføringsreformen*. Tiltakene her må følges opp og ses i sammenheng med generell folkehelse.

Barn og unge må ha gode utearealer for å kunne utfolde seg og være fysisk aktiv. Derfor henger god folkehelse sammen med kommunenes arealplanlegging og tilrettelegging ved å bygge ut gang- og sykkelveier, trygge skoleveien og oppmuntre til fysisk aktivitet.

Arbeidsmiljø, arbeidshelse og folkehelse

Godt arbeidsmiljø og god arbeidshelse er avgjørende for en god folkehelse. Arbeidshelse må sees spesielt på når vi skal legge en plan for å bedre folkehelsen i Norge. Store deler av menneskers liv og hverdag leves i arbeidslivet, og god arbeidshelse er avgjørende for den enkeltes helse, livskvalitet og mulighet til å gjøre en god jobb. God arbeidshelse er også viktig dersom folk i Norge skal kunne stå i arbeid og bidra til regjeringens mål om full sysselsetting, og IA-avtalens mål om å legge til rette for at så mange som mulig kan arbeide så mye som mulig, så lenge som mulig.

Arbeidsmiljøet er en viktig faktor i folks arbeidshelse. En arbeidsplass som er preget av et godt arbeidsmiljø, er helsefremmende. Å være i arbeid er helsefremmende i seg selv, men for at arbeidet skal oppleves som helsefremmende, må det bygges et godt arbeidsmiljø og en god kultur på arbeidsplassen.

Unio-forbundenes yrkesgrupper jobber for og med mennesker, både i helse- og utdanningssektoren. Dette er krevende og belastende på helt andre måter enn vi tradisjonelt har tenkt arbeidsmiljø og belastninger. Unio er opptatt av å forsterke arbeidet med å bedre det psykososiale og organisatoriske arbeidsmiljøet. Både arbeidsmiljøloven, tilhørende forskrifter og HMS-arbeidet må styrkes. Blant annet mangler vi en forskrift om det psykososiale arbeidsmiljøet. I [Unio-perspektiv](#) i mars 2022 viser vi til kunnskap om hva som særpreger arbeidsmiljøet og dermed helsen til de som jobber i yrker med barn, unge, pasienter og brukere. Dette handler ofte om en arbeidshverdag preget av mangel på tid, tilstrekkelig bemanning, kompetanse og materiell.

Flere av våre yrkesgrupper opplever usikkerhet rundt tilsetting. Deltid og midlertidighet oppleves som belastende, det fører til stress og usikkerhet, noe som påvirker helsen negativt. Vi vil spesielt rette oppmerksomheten mot arbeidshelse i de kvinnedominerte yrkene i offentlig sektor. Dette er nettopp yrker som i ulike sektorer legger til rette for god folkehelse i alle deler av befolkningen, fra barndom til alderdom. Norge har et svært kjønnsdelt arbeidsliv, og kvinner har et høyere sykefravær enn menn. Derfor er det spesielt viktig å ha søkelys på kvinners arbeidshelse, og hva som må til for at de som jobber i kvinnedominerte yrker skal oppleve en mer helsefremmende arbeidssituasjon. Vi viser her til Unios og våre forbunds innspill til [Kvinnehelseutvalget](#). Skal vi klare det store etterslepet vi har etter pandemien, og skal vi sikre bærekraftige velferdstjenester i hele landet, må vi sikre at de store yrkesgruppene i velferdsyrkene klarer å stå i jobb så lenge som mulig. Selv om yrkesdeltakelsen blant kvinner i Norge er nesten like stor som blant menn, har de høyere sykefravær, de blir oftere uføretrygdet, og de pensjonerer seg tidligere. Vi må øke kunnskapen og bevisstheten om disse forholdene, og ikke minst må vi være villige

til å sette inn tiltak som fungerer. Hele stillinger og bedre lønns- og arbeidsforhold er avgjørende for å lykkes.

En fersk [Fafu-rapport](#) fra Unios pilotprosjekt «Kjønnsperspektiv på arbeidsmiljøutfordringer og HMS-arbeid i kommunal sektor» synliggjør at arbeidsbetingelser og arbeidsmiljøutfordringer er ulike i kvinnedominerte og mannsdominerte sektorer og yrker i kommunen. Et sitat fra rapporten illustrerer godt det vi beskriver over: *“Intervjuene våre tyder på at det er liten oppmerksomhet om ulike arbeidsmiljøutfordringer i kvinne- og mannsdominerte sektorer i kommunen. Dermed er det også lite sektorspesifikk tilpasning av arbeidsmiljøarbeidet.”*

Unio mener at her er det et stort forebyggingspotensial, og at dette feltet må få oppmerksomhet i arbeidet med ny folkehelsemelding.

God psykisk helse og livskvalitet

Barnehagen og skolen spiller en sentral rolle i den psykiske folkehelsen, både på samfunnsnivå og for den enkelte. Det er et sted å lære og et sted man bygger relasjoner, knytter bånd og lærer om seg selv og andre. Psykiske plager er en av de vanligste årsakene til frafall i videregående opplæring. Fravær og frafall fra skolen begrenser elevens muligheter til faglig, sosial og følelsesmessig utvikling. Prestasjonsrelatert stress kan være en risikofaktor for psykiske vansker, som bør ses i sammenheng med tiltak for å bedre folkehelsen.

Et sentralt tiltak i meldingen bør derfor være å investere i en skolehelsetjeneste med god kvalitet og tilstrekkelig kapasitet, og å bygge et lag rundt elevene. Vi vil særlig peke på at skolehelsetjenesten bør ha et systemrettet samarbeid med skolen for å bidra til å sikre elevene et godt fysisk og psykososialt miljø. Der det ikke allerede er et etablert samarbeid med skolen, bør skolehelsetjenesten ta initiativ til et slikt samarbeid. Skolehelsetjenesten bør delta i skolens arbeid med å planlegge tiltak på universelt-, gruppe- og individnivå. Vi viser til at Djupedalutvalget i NOU 2015:2 *Å høre til. Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø*, omtalte skolehelsetjenesten som helt sentral i det forebyggende arbeidet med å sikre et godt psykososialt skolemiljø for alle elever. Utvalget anbefalte nye stillinger i skolehelsetjenesten, for å kunne etterleve de veiledende nasjonale normene.

Unio vil også peke på at mange instanser i samfunnet vårt kan bidra til å bedre folks psykiske helse. Offentlige tjenestetilbud som bibliotekene spiller en sentral rolle som en arena for underholdning, sosialisering og hjelp til viktige tjenester for både barn, unge og eldre.

Et helhetlig helsevesen skal også dekke menneskers åndelig-eksistensielle behov. Med tanke på forebyggende helsearbeid utgjør lokalmenighetene en godt utbygget ressurs, særlig knyttet til deres bidrag når det kommer til å skape trygge og inkluderende fellesskap og forebygge utenforskap og ensomhet. Meldingen bør understreke viktigheten av å ha tilbud om religions- og livssynsbetjening og tilgang til sjelsorgsamtaler også når helsen gjør det nødvendig å være i sykehus, sykehjem og helsehus.

Folkehelsearbeid i kommunene

Kommunene har et stort og helhetlig ansvar for helsen til sine innbyggere. Utearealer, skolebygg, grøntarealer og trygge skoleveier kan sammen skape helsefremmende forhold for innbyggerne. Vi vet at et betydelig antall skoler ikke tilfredsstillt krav i forskrift for miljørettet helsevern. Det vil si at disse skolene har et inn klima som er altfor dårlig og kan være helsefarlig. Uheldige innklimaforhold knyttet til ventilasjon, temperatur og belysning kan påvirke skoleprestasjoner og arbeidsevne. Det er store forskjeller fra kommune til kommune. Økt kvalitet på skolebygg har betydning for barn og unges helse. Et tiltak her kan være å gjeninnføre ordningen med rentekompensasjonsordning for investeringer i skolebygg.

Studenters helsesituasjon

Unio vil gjerne rette oppmerksomheten mot studenters helse. Vi har fått mange tilbakemeldinger, og flere undersøkelser blant studenter har avdekket både fysisk og psykisk uhelse blant studenter. Dette har forverret seg under pandemien. Både Studiebarometeret og SHoT-undersøkelsen viser til dårligere faglig utbytte under pandemien, og økt ensomhet blant studentene. I tillegg har mange studenter økonomiske bekymringer. En [rapport](#) utført av Norsk studentorganisasjon viser at størstedelen av studiestøtten brukes til husleie, noe som innebærer at mange er avhengige av jobb ved siden av studiene.

Unio mener at studenters helse må omtales i meldingen om folkehelse. En studiestøtte å leve av er et minstekrav for å kunne opprettholde god helse gjennom studietiden. Unio har i mange år krevd at studiestøtten heves til 1,5 G.

Livet etter pandemien

Pandemien har avdekket hvor sårbart samfunnet vårt er, og at en krise i en sektor får store konsekvenser for andre sektorer. Pandemien viste også at det var store mangler i beredskapen i helse- og utdanningssektorene.

Unios koronarapport [Forberedt eller omstillingsdyktig](#) beskriver hvordan beredskapssituasjoner så ut i ulike sektorer da pandemien brøt ut. Den viser til mangel på kritisk personell, mangel på konkrete planer og prosedyrer, ressursdisponering og omlegging av drift. Rapporten har ti viktige forslag til tiltak som kan gjøre Norge bedre forberedt på kriser i fremtiden:

1. Lag beredskapsplaner for å ivareta og koordinere viktige samfunnsfunksjoner under en krise
2. Styrk offentlig sektor betydelig som en forutsetning for å sikre landets beredskap
3. Øk bemanningen av kvalifiserte ansatte i yrker med kritiske samfunnsfunksjoner
4. Etabler beredskapslagre og nasjonal produksjon av legemidler og livsviktige varer
5. Sørg for HMS for ansatte i sterkt berørte yrker og rammevilkår som rekrutterer og beholder
6. Bruk medbestemmelsesapparatet og de tillitsvalgte mer i en krisesituasjon
7. Gjennomfør planlegging og trening for ulike sannsynlige kriser på tvers av sektorer
8. Finansier beredskapsrelatert forskning over statsbudsjettet
9. Sikre logistikk og transport av livsviktige varer og ressurser under en krise
10. Bevar den høye tilliten i samfunnet gjennom gode velferdsordninger, styrking av den norske modellen og små forskjeller

Disse ti punktene mener vi er viktige forutsetninger for å sikre befolkningen gode tjenester og god folkehelse, og de er viktige erfaringer må følges opp etter pandemien.

Til slutt vil vi også vise til at det er stor slitasje blant mange tilsatte i våre yrkesgrupper. Både lærere og helsepersonell har gjort en formidabel innsats gjennom hele pandemien, med stor risiko for egen helse. Vi vil derfor understreke hvor viktig det er at vi har tilstrekkelig personell i viktige funksjoner i våre velferdsyrker. Å rekruttere og beholde den livsviktige arbeidskraften i disse yrkene er det viktigste tiltaket for befolkningens helse generelt og folkehelse spesielt.

Vennlig hilsen
Unio

Jon Olav Bjergene
Sekretariatssjef